

Het natuuronderzoek krijgt daardoor een geheel ander karakter. Het is er niet meer om te doen zich door middel daarvan te verdiepen in het verband tusschen de zienlijke en onzienlijke dingen, maar om verklaringen, die alleen berusten op waargenomen feiten. Men wil de natuur uit de natuur zelf verstaan en niet door het te hulp roepen van bovenzinnelijke krachten en machten. Het tijdperk van het moderne natuurwetenschappelijk onderzoek wordt ingeluid!

Verbluffend zijn de resultaten van de nieuwe richting. Het eene geheim na het andere wordt onthuld en op natuurlijke wijze verklaard. De oude magische voorstellingen en verklaringen van het natuurgebeuren geraken bij de mannen van wetenschap langzamerhand in vergetelheid.

Ook de geneeskunde ondergaat den invloed van den nieuwen tijd. Oude strijdvragen, die eenwenlang tot lieftige discussies aanleiding hadden gegeven, worden verdrongen door probleemstellingen van geheel anderen aard. Leven, ziekte en dood worden louter natuurlijke verschijnselen. Men tracht ze met behulp der natuurwetenschappen te verklaren en te ontleden. En langs dien weg hoort men ook te komen tot den opbouw van een redelijke therapie, waarin voor magische handelingen geen plaats meer is.

Zoo wordt de geneeskunde steeds meer bevrijd van de boeien, waarin valsche religieuze voorstellingen haar sedert onheugelijke tijden hadden geketend. De priester treedt steeds meer terug; de man van wetenschap neemt zijn plaats in. Oogen-schijnlijk is het pleit ten gunste van de empirische geneeskunde thans voor goed beslist. De beschouwing, dat de ziekte door natuurlijke, deels binnen, deels buiten het lichaam werkende oorzaken verwekt worden, vindt steeds minder tegenspraak. Een algemeen geldige basis voor een medische wetenschap schijnt thans definitief gelegd.

Toch leert de geschiedenis maar al te spoedig, dat bij alle winst, die er behaald werd, de nieuwe ontwikkelingsgang der geneeskunde zich gaat afbuigen in een richting, die, evenmin als haar vroegere oriëntatie, het Christelijk geloof bevreemden kan. Met het terugdringen van het bijgeloof, verliest zij tevens het groote feit uit het oog, dat de mensch bij brood alleen niet kan leven en dat zijn bestaan tenslotte religieus bepaald is. Bij het natuurlijk gegeven blijft zij staan en op den duur meent zij daarmee geheel te kunnen uitkomen. Magie en Christelijke religie komen steeds meer voor haar besef op één lijn te liggen. De Reformatie moge een tijdlang deze tendenz onderdrukt hebben, naarmate het wijsgeerig en wetenschappelijk denken in den loop der zeventiende en der achttiende eeuw zich emancipeert van Gods Bijzondere Openbaring, ondergaat ook de geneeskunde daarvan den invloed. Zelfs krijgt zij in de negentiende eeuw een beslist anti-Christelijk karakter en komt zij geheel onder den ban van materialisme en positivisme. Zeker, lang niet alle medische onderzoekers van beteekenis keeren het Christelijk geloof den rug toe, maar zij zijn toch niet in staat den wassenden invloed van het ongelooft in de geneeskunde te keeren. Zoodat er tenslotte geen kracht meer van haar uitgaat voor het geestelijk en zedelijk leven. Er is nauwelijks sprake van eenige poging om tot een waarlijk religieuze verdieping van haar empirische beschouwingswijze te komen.

En daarmee doet zij in den grond genomen de werkelijkheid toch weer geweld aan. Want het lijden wordt door den mensch niet alleen zuiver lichamelijk ervaren, zooals dit bij het dier het geval is. Integendeel, zijn geheele persoon is er in betrokken en hij worstelt in zijn lijden om ook geestelijk tot een oplossing te komen.

Helaas is het Protestantisme niet in staat geweest dezen ontwikkelingsgang te keeren of daartegenover een eigen uitgangspunt te stellen.

Zelfs het Calvinisme, dat op zoo menig ander terrein van het menschelek leven een eigen stempel zette, leverde practisch geen enkele bijdrage voor de oplossing van het probleem eener Christelijke beoefening der geneeskunde, laat staan van dat van een Christelijke medische wetenschap.

's Gr.

G. K. S.

UIT DE SCHRIFT

Sabbath op het oorlogsveld.

En ik zag, toen het Lam één van de zegelen geopend had, en ik hoorde één uit de vier dieren zeggen, als een stem van eenen donderslag: Kom en zie.

En ik zag, en zie, een wit paard, en die daarop zat, had eenen boog, en hem is eene kroon gegeven, en hij ging uit overwinnende, en opdat hij overwonne. Openb. 6:1, 2.

Beginnen we met een aanhaling:

„Het gezicht der vier paarden met hunne ruiters“ „sluift zich aan bij de nachtgezichten van Zach. 1:8 v.v., en 6:1 v.v. Ook daar zijn het vierdelige paarden, die gezien worden, terwijl hun kleuren

vrij wel gelijk zijn aan die der paarden in ons hoofdstuk. Alleen is de volgorde der paarden in Openb. 6 eenigszins anders, dan in Zach. 1 en 6. Dat is echter slechts een formeel verschil, hetwelk in verband staat met de onderscheidene bedeeeling, in welke deze gezichten gezien werden: door Zacharia in den tijd vóór 's Heeren komst in het vleesch, door Johannes na de geboorte, het lijden, en de verhooging van onzen Heiland; terwijl toch zakelijk de gedachte dezelfde is. In den Ouden dag moest alles dienen, om de komst van den Zoon Gods voor te bereiden. Toen moest de weg voor Hem bereid worden. Daarom gaan in Zach. 1 en 6 de gekleurde paarden voorop, en volgen de witte. Nu de Zoon Gods echter gekomen is, en Zijn verzoeningswerk volbracht heeft, en gezeten is op den troon naast den Vader, om de gansche wereld te regeren, bezigt Hij alles als middel, om Zijn Koninkrijk te overwinnen te voeren. Daarom gaat in ons hoofdstuk het witte paard voorop. Het is om de aanwijzing van de overwinning door dien ruiter te doen. De andere paarden en ruiters doen hulplijns voor den eersten ruiter en zijne overwinning, en zij zijn hem tot dienaars.” Aldus één van onze uitleggers.¹⁾

...

Het wil dus zeggen: de sabbath is er — ook op 't oorlogsveld.

De paarden zijn hier oorlogsinstrument, „niet als werkdier, voor den arbeid op het veld, maar als gespannen voor den krijgswagen“, komen ze hier voor.²⁾ Oorlog, honger, dood. Het evangelie van den verhoogden en gereed gekomen Christus is de ruiter op het witte paard. Dat Evangelie van den aangebrachten sabbath gaat voorop.

Het is dus nieuwe bedeeeling, ook op het slagveld. Het oorlogsterrein breidt zich uit, want het sabbathsterrein is al uitgebreid.

En zooals in de oude bedeeeling de werkdagen voorop gingen, en de sabbath achteraan kwam, doch in de nieuwe bedeeeling de sabbath vooropgaat, vanwege Christus' Paschen en de werkdagen volgen,

en zooals we dus onze rust verklaren uit den arbeid, doch den arbeid uit de aangebrachte Rust, zoo verklaren wij de Rust van Christus, onzen sabbathskoning, niet als een vinding van ressentiment der religieuze gemeente,

doch wij verklaren de onrust van de oorlogsellende uit Zijn Rust, de Rust van Christus onzen Kurios.

We kunnen weer preeken. We hooren eerst klokken, dan kanonnen. K. S.

¹⁾ Dr. S. Greijdanus, *Komm. Openb.*, blz. 145.
²⁾ L. a. p.

KEPKELUK LEVEN

DEN SCHUIKELDER UIT; DE UNIFORM AAN.

Er zijn in onze dagen veel benauwende dingen, onderwerp van veler aanhoudend gesprek. De ergste evenwel zijn die, waarover de groote massa niet of slechts in 't voorbijgaan praat.

Deze laatste heeft het over pijnhoopen, en over requisities, en over de bijljetten, of bona, waarmee het gerequireerde betaalbaar gesteld wordt, of over den datum, waarop betaling kan worden gevorderd, een datum, dien vaak nog niemand weet. Ze heeft het over éénrichtingsverkeer in de berichtgeving, of over vrouwen, die aan den arm van duitsche militairen loopen. En — niet te vergeten — over de laatste editie van de details der jongste flustercampagne. Geen mensch, die deze onderwerpen onbelangrijk, of de gesprekken er over onbegrijpelijk vindt.

Maar er zijn dingen, die erger zijn dan inslaande bommen, en uit de lucht vallende verordeningen eener vreemde mogendheid. En er zijn aanstootsgeenen, waarover men eerder valt, dan over een nederlandsche vrouw, accompaneerende een vreemden soldaat. Erger dan een keisteen, die met groot rumoer de medijnkast van den apotheker aan scherven slaat, is die stomme doode vlieg, die ongemerkt zijn zelf bederft. Gevaarlijker dan een bom op den dijk is het stage onzichtbare wroeten van kleine knagdieren in het dijklichaam. Funester dan een salvo kazernevloeken uit den mond van een commandant is voor den gereformeerde opgevoeden rekrut uit een dorpje, waar de slagjongen de melodie van Psalm 19 al fietsende fluit (zelf pas gehoord!), de langzame infectie van zijn geest in de vlakke, ondiepe, godsdienstloze conversatie van de cantine.

Zoo is het met ons volk ook. Als wij op onze manier gaan uitroepen: „wee der wereld“, dan hebben we 't meestal over bommen en granaten, van groot kaliber, en we sturen dan liefst de kinderen weg, we evacueeren hun verblijfplaats, en zijn dan zoo nerveus, dat we in een paar weken tijds de taal bederven, door allemaal te verzekeren, dat we niet de woning der kinderen, doch de kinderen zelf „evacueeren“. Maar

als Christus zijn: „wee der wereld“ uitroepen, dan spreekt Hij over de „skandala“, de z.g. „ergernissen“, d.w.z. de steenen-des-aanstoots, de oorzaken, waardoor een mensch ten val gebracht wordt, de verleidingen tot zonde; en — dan haalt Hij juist een kind er bij; lees het maar eens na in Matth. 18. Skandala, oorzaken van val, aanleidingen daartoe. Die kunnen zoo onopgemerkt blijven, dat men lang kan disputeeren over de vraag, of nu dit dan wel dat een skandalon is, een feitelijke oorzaak dan wel aanleiding tot het scheef loopen van de zaak, the very beginning ervan.

Ons nederlandsche volk is hard geslagen en zwaar vernederd; „in ééne ure“ kwamen de katastrofes aan. Maar juist daarna kwam het gevaar. Dat gevaar is niet de ingehouden en bedwongen geest, die terecht beducht is, dat, als er één een schot lost, er vijftig tegen den muur gaan. Dat gevaar is niet het ongewapend zijn van onze weermacht, na dapperen strijd. En niet zoo heel veel anders, dat ons deemoedigt en vernedert.

Maar het groote gevaar is: de langzame ontwapening van onzen geest, de geleidelijke psychische en geestelijke infectie van ons volk, de gewinning aan de gedachte, dat we de schuikelders, die tegen granaatsplinters beschutten, wel konden verlaten, maar dat we vanwege de ongewisheid van den politiekeen dampkring er toch maar goed aan zouden doen, een abonnement voor onbepaalde tijd te nemen op een vast plaatsje in den geestelijken schuikelder, totdat — wie weet — de Bui zal zijn overgedreven.

Het gevaar is de geleidelijke overgang van de lichamelijke tot de geestelijke ontwapening. Waarbij dan tot overmaat van schuld en ramp meermalen onze eigen daad verder gaat dan de opgelegde dwang van buiten af.

Hebt gij ze nog niet vernomen, de symptomen van dit verschijnsel? Zoo niet, ik wel. Meer dan één blad suggereert de gedachtenketen, die een enkel orgaan ook openlijk smeedt, als het zegt: de wapens zijn neergelegd, niet? dus — dan ook de geestelijke wapens opgeborgen! Geen politieke strijd. Geen gelibbel. Bewaart uw eendracht, ook als volk (alsof die eendracht er was). Geen geweldadig verzet; dat vermaan is er nauwelijks, en dan volkomen terecht, ingehamerd, of men keert het een heelen slag om, en gaat nu opwekken tot „loyale samenwerking“. Dat laatste woord heeft nog wat vóór ook... voor het vleesch: 't klinkt veel positiever, en ook heel wat mannelijker: samenwerking. Het klinkt zoo echt dilepueisch; en dat 't intusschen vrij monopoleurisch toegaat, wordt op die manier gauw vergeten. Kiest men van de ééne zijde, d.w.z. van den kant dergenen, die de lakens uitdeelen, zijn woorden officieel, dan heet het, nauwkeuriger: „de duitsche autoriteiten kunnen zich van de nederlandsche organen en instanties bedienen“. Kunnen. Bedienen. Zich bedienen. Maar de nuchtere werkelijkheid, die in deze terminologie ligt uitgedrukt, wordt welhaast ook door ons zelf gecamoufleerd onder aanwending van veel lutteler en vlotter zegden over „loyale samenwerking“. De vernedering is er wel, en wie haar over ons brengen, zeggen af en toe duidelijk genoeg, dat we op de mogelijkheid van nog meer kunnen rekenen. Maar de vernedering, „vermannen zich“, dat is een ander begrip, dan het bijbelsche „zich verkloeken“ of het „zich sterken in den Heere onzen God“. Het is doen, alsof 't zoo erg niet is. Alsof 't eigenlijk ook nog verrassend mooi is, een ongedachte gelegenheid om eens met iets heel moois van nabij contact te krijgen. Een paar dagen, hoogstens weken behoeven dan maar voorbij te gaan, of men is zichzelf soms heelmaal vergeten. Men is zijn eigen stijl vergeten. Of, men is zijn exegetische punctualiteit vergeten. Men zegt b.v.: ziedaar volgens § 300 van Pact 26 en 28 uw „wettige overheid“, doch laat na, dat begrip „overheid“ te exegetiseeren, in den stijl van Groen, Kuyper, Colijn, Fabius, en met de onderscheidingsvaardigheid, die onze betoogen anders dikmaals alert of ook ontsiert. Meer dan één ergert zich, maar... niet zoo heel lang: „het leven herneemt zijn rechten“, zegt iemand in den quasi-filosofenhoeck. Dat God Zijn rechten eenvoudig behouden heeft, niet hernemen, maar nog altijd behouden, — dat blijft alsdan vergeten.

In dit opzicht gebeuren er dingen om bij te schreien. Een blad, dat tot vóór zeer kort zeer sterk anti-duitsch was, stormt nu met 'n reusachtigen strooppot op elk evenement onder duitsche Führung af: néé máár! néé máár! Een ander, dat tot de laatste week toe met cijfers en feiten, in woord en beeld, in ernst en luim zoo scherp mogelijk tegen fascisme en nationaal-socialisme optrad, schrijft, nadat de eerste harde klap aangekomen is, dat met den realiteitszin, die door de eeuwen heen één van de grootste Nederlandsche krachten (!) was, thans moet worden ingezien, dat iedere voortzetting, direct of indirect, van politiekeen strijd onder de gegeven omstandigheden slechts redeloos en voor ons volk schadelijk kan zijn. Ook deze strijd, aldus het orgaan, dient loyaal te worden opgegeven, zooals de militaire strijd is opgegeven.

Politieke strijd, én militaire strijd, — alsof die hetzelfde waren.

En het benauwendst is dan nog dit, dat een paar weken later, wanneer de harde slagen niet meer vallen, maar alleen maar die krachtige vreemde hand op onze schouders ligt, ditzelfde blad schrijft:

„Voorshands (!) is onze instelling op de dingen om ons heen een andere dan zij was. Oude denk-

st
v
ze
vi

„V
ken (i
God
denk
tigd
kom
hebb
den h
sequer
interir
ernstij
blijkt
denks
allema
gezeg

Het
en bli
redact
algema
oefene
bezwa
wezen
tussch
alissin
Nee
van p
ons oc

En
van w
smeek
form
Gev
Och
is? En
is? Ze
sche n
Ik d
laar”
Volgen
volk v
gedach
Alleen
het ne
kreupe
hij nu
op de
hij dan
linkert
de gro
Johan
4:22)
van re
Wie
weiger
van de
niet,
tigt, z
meesam

We
nederli
Voor
de wel
vindt,
groep
seert,
en dan
wat n
die g
voor a
min, d
in Ned
duitsch
niet. H
zooveel
dat hij
Voor
Niem
op str
voor l
zien w
hemd,
dan la
waarsc
onverv
gens h
hemdes
beweg
hebben
streep
wie ge
en dus
recht.
In c
waard
moet
mensch
om een
is in d
op eige
later,

id" uitroepen.
z.g. „erger-
de oorzaken
vordt, de ver-
Hij julst een
Matth. 18.
daartoe. Die
en lang kan
dan wel dat
dan wel aan-
nak, the very

ontwapening
he en geeste-
g aan de ge-
gen granaat-
en, maar dat
iticken damp-
nen doen, een
emen op een
kelder, totdat
even.

tang van de
slag. Waarbij
ormalen onze
le dwang van

ptomen van
dan één blad
enkel orgaan
wapens zijn
telijke wapens
en gekibbel.
alsof die een-
dat vermaan-
terecht, inge-
om, en gaat
Dat laatste
het vleesch:
mannelijker:
pleurisch; en
segaat, wordt
van de ééne
die de lakens
et het, nauw-
nen zich van
de bedieners".
de nuchtere
uitgedrukt,
afleerd onder
gezegden over
er wel, en wie
delijk genoeg,
nnen rekenen.
it is een ander
eken" of het
Het is doen,
eigenlijk ook
gelegenheid
ij contact te
ken behoeven
zichzelf soms
stijl vergeten.
vergeten. Men
Pact zóó en
a, dat begrip
l van Groen,
lerscheidings-
ikmaals siert
zieh, maar...
zijn rechten".
Dat God Zijn
st hernomen,
alsdan ver-

ij te schreien.
anti-duitsch
oppot op elk
éé maar! néé
reek toe met
ernst en luim
en nationaal-
te harde klap
dn, die door
ederlandsche
ingenien, dat
indirect,
e gegeven
teloos en
jn. Ook deze
al te wor-
aire strijd
alsof die het-

dat een paar
iet meer val-
mde hand op
ift:

op de dingen
Oude denk-

gemata en zekerheden hebben hun betekenis
voor ons verloren, en wie eerlijk wil blijven zal
ze niet overhaast door nieuwe trachten te ver-
vangen."

"Voor ons", zoo staat er, in 't algemeen gespro-
ken (zie 't slot). Met welk recht staat daar: „ons"?
God zij gedankt, er zijn er, die in hun oude
denkschemata alleen maar zijn beves-
tigd en versterkt, en die precies zien
komen, al gaat het langzaam, wat ze
hebben verwacht. De oppervlakkigen letten op
den hevigheidsgraad, waartoe en op de mate van con-
sequentie, waarmee een nieuw regime, hoewel zich zijn
interimskarakter bewust, zijn eigen gang gaat. De
ernstiger figuren letten op den leidraad, dien dit regime
blijkt te volgen; zij zijn niet zóó gauw gerust. Hun
denkschemata zijn beproefd gebleken; 't klopt, 't klopt
allemaal; o Heere God, het is er eigenlijk al, wat wij
gezegd hebben, dat er komen zou.

Het zij verre van ons te oordeelen over menschen
en bladen. Weten wij ervan, hoeveel van de oude
redactie nog in de nieuwe zitten? Weten wij welke
algemeene maatregelen van algemeen beleid het niet
oefenen van officiële vóór-censuur op de pers nog
bezwarenden maken dan zulke vóór-censuur zelf zou
wezen? Weten wij, waar precies de grenzen liggen
tusschen duitsche en nederlandse invloeden op be-
slissingen, en zoo voort?

Neen, we zullen voorzichtig zijn in de beoordeeling
van personen. Maar over de zaken zullen we toch
ons oordeel moeten laten gaan.

En dit laatste oordeel over de zakelijke betekenis
van wat in het nederlandse volk gebeurt, doet ons
smeecken: den schuilkelder uit, en de uni-
form aan.

Gevaarlijk?

Och ja, — maar als 't nu eens van God geboden
is? En als 't soms zóó is, dat 't een kwestie van recht
is? Zelfs van het immers officieel erkende nederlan-
dsche recht?

Ik denk in deze dagen nog al eens aan dien „bede-
laar" aan de Schoone Tempelpoort in Jeruzalem.
Volgens de theocratische wet van Israël was 't in dat
volk verboden, bedelaars toe te laten; de verbonds-
gedachte sloot dit lugubere bedelbedrijf feitelijk uit.
Alleen maar: wie hield er de hand aan, en wie begreep
het nog? Zoo goed als niemand. Maar als die ééne
kreupelgeborene nu eens geleefd had bij de wet? Als
hij nu eens geweigerd had te bedelen, onder beroep
op de theocratische-messiaansche wet? Misschien was
hij dan al gauw verhoord, zegt daar iemand, in den
linkerhoek. Mogelijk was hij met zijn lamme beenen
de groote reformator van Israël geworden, sterk als
Johannes de Dooper, die jonger was dan hij (Hand.
4:22), zoo werpt een ander tegen. En die stem komt
van rechts.

Wie weet, of niet de enkelen, die de bedelaarspositie
weigeren, langs den volkomen legalen weg verlossers
van de naasten in hun volk worden? En — wie weet
niet, dat elke kruiperige mentaliteit ons volk vergif-
tigt, zijn kracht ondermijnt, en vriend en vijand doet
meesmuilen over zóóveel machteloosheid?

We spraken daar over het nog steeds erkende
nederlandsche recht.

Voor dat nederlandse recht zijn alle burgers, die
de wetten houden, gelijk. Wie het „vanzelsprekend"
vindt, dat in dezen tijd-van-besetting een bepaalde
groep van burgers de andere tyranniseert, en terrori-
seert, of, om 't wat nuchterder te zeggen, provoceert,
en dan daaruit aanleiding neemt om zelf dan nog maar
wat naar achteren op te schuiven in den schuilkelder,
die gelooft in dezen niet, dat er beloften Gods zijn
voor alle trouwbetoon aan Hem. En die bedenkt even-
min, dat hij die autoriteiten, die voor de openbare orde
in Nederland te zorgen hebben, nederlandse dan wel
duitsche, feitelijk beledigt. Want hij vertrouwt hen
niet. Hij hoort wel zeggen, dat het nederlandse recht
zoo veel mogelijk van kracht blijft, maar hij geeft blijk,
dat hij dat maar half en half gelooft.

Voorbeelden?

Niemand doet wijs, als hij in dezen kritieken tijd
op straat expres met uniformen pronkt. Maar men kon
voor 14 dagen in Utrecht op een Zaterdagavond het
zien wemelen van nederlanders in een of ander zwart
hemd. Als zij hun uniform dragen, zouden wij de onze
dan laten beschimmelen? U zegt, dat deze burgers
waarschijnlijk deutschvriendelijk zijn? Maar is dan
onvervalscht nederlandsch deutschfeindlich? Vol-
gens het nederlandse recht zijn die heeren met zwarte
hemden een partij. Eén onder vele. Zeg maar, een
beweging. Maar ook dan nog: één onder andere. Ze
hebben naar het nederlandse recht geen enkel
streepje voor boven ons. Onze uniform aan: laat zien,
wie ge zijt: een goed christen, en tegen elke revolutie,
en dus een goed nederlander onder het nederlandse
recht.

In deze dagen is het onverstandig, ja afkeurens-
waardig, wraakgedachten te koesteren. De historie
moet nog geschreven worden. Het zou funest zijn, de
menschen op te winden met artikelen, die oproepen
om eens haarfijn na te pluizen, wat er zóóal gebeurd
is in de korte oorlogsperiode, wie er geschoten hebben
op eigen burgers, etc. Laat dat alles los, en wacht op
later, en op de Justitie. Doe dat om Gods en om der

menschen wil. Plak op de muren der nederlandse
stations geen advertenties met copieën van teksten,
waarin ge nederlandse burgers van verraad be-
schuldigt, de wraak tegen hen inroept, en wat dies
meer zij. Hebt ge feiten, wacht op geregelde tijden en op
de normale gangen van Justitie. Maar aan den anderen
kant, zeg het dan ook hardop, dat ge het provocatie
noemt, en gevaarlijk spel, en onnederlandsch, als ge op
nederlandse stations een nieuw blad „De Weg" (nr
4, 25 Mei '40, „nationaal weekblad") geadverteerd
ziet met couplet uit zijn tekst, waaronder beweringen
over „politieke machthebbers, uit het vaderland ge-
vlucht", over „de (!) vakverenigingsleiders, die met
hun kassen een toevlucht hebben gezocht in Engeland",
over onze dooden, die het „offer zijn van een verkeerde
politiek", over „de soldaten, die zich bedrogen en ver-
raden weten", en over „verraad dat gepleegd
werd", en dat „bij al de ellende, welke wij mede-
maakt" nog extra bijgekomen is, en over het ver-
antwoordelijk zijn van dezen en dien nederlander aan
ons betrokken zijn in den oorlog, en zoo voort, dan
verklaar ik mij, als goed burger van Nederland, die
naar het nederlandse recht geen zier minder rechten
heb dan andere burgers,

dat ik dat niet geloof,

dat ook ik van verraad mag spreken, als zij het
mogen doen,

dat ik geen recht heb de wapens van een vreemde
mogendheid te onteeren,

maar dat deze fractie der nederlandse burgers
geen recht heeft onze publieke plaatsen te ontsieren
met beweringen, die de wapens van het nederlandse
gezag onteeren.

O christenmenschen, den schuilkelder uit, de uniform
aan, en nog eens denken aan dien routine-tekst voor
intree en jubileum: om Sions wil zal ik niet zwijgen.
En begin te gelooven, dat ook de bezettende mogend-
heid meent wat zij laat zeggen: dat het nederlandse
recht blijft gelden, en dat wij dus geen kaste kennen
van bevoorrechte burgers.

Als wij niet durven zeggen, wat recht is, raken we
onze menschen voor altoos kwijt.

K. S.

UIT PSALM 80.

't Is waar, gij zijt zoo niet van toegenegentheden,
Als deze wijngaard wel van goedheid is ontaard;
Doch uw langmoedig oog bezie eens naar beneden,
Hoe schaars hun wreed gebit uw erfdeel heeft

[gespaart.

Bezoek, omhels het volk, dat eertijds op u roemde,
't Geen uwe rechter hand een eigen druystam

[noemde¹⁾.

En uwe minne een zoon, bij uwe gunst geteelt;
Het volk, dat weder hijgt in uwen schoot te keeren,
En deerlijk afgesolt, u ernstig komt bezweeren,
Dat gij zijn wee geneest, en zijne breuke heelt.

Zoo gij aan onzen geest, die pas²⁾ beweegt

[in 't beven,

Die effen³⁾ in 't gevoel van onze jamm'ren leeft,
Weér d'innerlijke vreucht, als 't leven van zijn

[leven,

En aan ons ongeluk den laatsen doodsteek geeft:
Beloven wij van 't pad der ondeucht snel van

[schreden,

Ten zelve oogenblik op 't pad der deucht te treden.
Komt uwe goedigheid, met onze quaal belaan⁴⁾,

Noch eyndlijk vleugelen aan ons verlangen

[bieden⁵⁾:

Wij zullen met de straf de zonde straks ontvloden,
En met de ballingschap haar oorzaak ook

[ontgaan⁶⁾.

HEIMAN DULLAART.

¹⁾ „Gode rechterhand is zijn almacht, zijn noemen is maken."

²⁾ „nauwelijk en alleen".

³⁾ „alleen maar".

⁴⁾ „met ons lijden begaan".

⁵⁾ „door verlossing namelijk".

⁶⁾ Aanteekening van de hand van prof. dr. J. Wille, Hei-
man Dullaart, blz. 141/2. — K. S.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Ook het Calvinisme en de techniek?

II.

§ 1. „Wat is onder „techniek" te
verstaan?"

De vraag waarop het eerst moet worden geantwoord
luidt, „Wat wordt hier onder „techniek" verstaan?"
Het woord techniek is afgeleid van het Griekse
„techné" hetgeen kunst, bekwaamheid beteekent. De
vak-kunst, vakkundigheid wordt met dit woord aan-
geduid. Steeds ziet het woord techniek op datgene
wat behoort tot de uiterlijke organisatie, bouw of op-
bouw, constructie van een of andere kunst, wetenschap
of handwerk. Zoo kan men spreken over de techniek
van Rembrandt, de techniek van het voetbalspel, de
techniek van den meubelmaker.

In de laatste eeuw wordt aan het woord techniek
echter tevens een engere betekenis toegekend, terwijl
het dan nog in dubbel zin wordt gebruikt.

In het eene geval spreekt men over techniek en
(Zie vervolg op blz. 285.)

Kenmerken.

De quaestie van de kenmerken behoort tot de
onderwerpen, waarover men nimmer raakt uitge-
sproken. Het is een vraagstuk van alle tijden, men
praatte er in de houten huizen, waar ik opgroei-
de, even druk over als wij het doen op onze étage-
woningen. Het is ook een interkerkelijke quaestie,
ze wordt in alle kringen van geloovigen bespro-
ken. Ik ben in mijn loopbaan met allerlei soort
van broeders en zusters in aanraking geweest.
Vooral in mijn begin-tijd, toen mijn kaken nog
niet zoo vleezig waren geworden en mijn oog niet
zoo straf keek, ben ik menigmaal nagewogen.
Meestal kwam ik er goed af, al waren er (en zijn
er nog, zelfs dicht bij huis), die constateerden:
Een min kind, amper vijf pond! Van dat zoeken
naar kenmerken moet men niet steeds een carri-
catuur maken, ik weet wel dat er ook een kleine
kant aan is, dat er veel vleesch en wereld bij komt,
maar ik heb toch eveneens andere gevallen mede-
gemaakt, waarin een wat zelfverzekerde, doch niet-
temin oprechte liefde mij aan den haak sloeg. In
zoo'n geval kom je altijd aan je gewicht, menig-
maal zelfs een pondje er overheen.

Nu zitten er aan dat stuk van de kenmerken
exegetische en confessionele kanten, waarop ik
hier niet inga. Maar het is mede een zeer practisch
vraagstuk. Welk standpunt wij tegenover de prin-
cipiële zijde van het vraagstuk innemen, nie-
mand — hoe zuiver hij ook over deze quaestie
moge denken — hij zal in zijn ambtelijke practijk
of in het werk der evangelisatie wel eens met zijn
handen in het haar gezeten hebben. Daar kwamen
menschen en ze vroegen toegang tot de gemeen-
schap der kerk. Soms was het geval duidelijk en
wij wierpen met vreugde de kerkdeuren open. Er
waren ook andere gevallen, waar wij niet recht
weg mede wisten. Wij durfden de poort van het
koninkrijk der hemelen niet gesloten houden, wij
waren doodsbang een schapje van den Goeden
Herder buiten de kooi te zullen sluiten. Want die
Herder komt voor Zijn schapen óp. Hij zou het
gewisselijk aan ons bezoeken als wij een van de
Zijnen hadden uitgestooten. Aan den anderen kant
waren wij toch evenzeer bevreesd om de heilig-
heden des Heeren te ontwijden, de menschen te
doen vallen in het gevaar van ijdel vertrouwen en
kerk en wereld te vermengen.

Zooals wij wel eens voor zulke levende vraag-
teekens gestaan hebben en nog staan, zoo zijn
wij toch onszelf ook menigmaal tot een vraag-
teeken geweest, nietwaar broeder? Hoewel ZEKER
VAN HEM, onzen Gezegendes Heere, waren wij
dikwijls in twijfel over onszelf. Het woord van den
catechismus: alzóó zwak, dat wij van onszelven
geen enkel oogenblik kunnen bestaan, wij hebben
het met bittere tranen leeren onderschrijven. De
weg naar den hemel is nu eenmaal geen rechte
macadamweg, maar hij kronkelt over hoogten en
door laagten. Soms was het wel, dat wij met
hartelijke vreugde de vruchten der verkiesing bij
ons meenden op te merken, dan weer konden
wij geen enkel kenmerk van genade bij ons ont-
dekken.

Nu lees ik in de Schrift ook van kenmerken
en dit geeft mij troost en licht. Want in de Schrift
lees ik niet van menschen, die zichzelf kenmerken
en evenmin van geloovigen die elkander kenmer-
ken. Daar lees ik van den Man, bekleed met
linnen (Ezechiël 9) en van den Engel, hebbende
het zegel des levenden Gods (Openbaringen 7). De
gekenden des Vaders worden niet verzegeld met
de ganzenveer van een ouden schrijver noch met
de vulpen van een bevindelijk christen, maar door
Hem, Die de inktkoker heeft aan Zijn gordel. Nu
ben ik niet bevreesd meer. Mijn broeders zijn
meerendeels lieve menschen, ik kan met de mees-
ten wel overweg en doe mijn best de anderen te
verdragen, maar ik zou mijn zaligheid niet graag
aan ze toevertrouwen. Ze zouden mij wel eens
met bevende hand zulk een klein kruisje kunnen
geven, dat de mannen met de strijdbijl het niet
zagen en mij dood sloegen! Mijzelf durf ik het nog
minder toevertrouwen, wie kent zichzelf? Maar
als ik het dierbaar gelaat van den Man in linnen
zie, dan wiken vrees en twijfel. De Heer kent al
de Zijnen en wordt van hen gekend! Als Zijn lief-
devolle vingers mijn voorhoofd aanraken, stamel
ik met den Heidelberger: Die mij ook door Zijn
Heiligen Geest des eeuwigen levens verzekert!

Het is niet gezegd, dat al mijn broeders het
merkteken lezen kunnen, dat de Man met den
inktkoker op mijn voorhoofd geschreven heeft.
Het is ook niet voor hen geschreven, maar voor
de mannen met het verpletterend wapen in hun
hand. O, ik ben niet bang, de trouwe Heere zal
het merkteken wel zoo duidelijk geschreven heb-
ben, dat de engelen des verderfs geen vergissing
zullen maken, daarvoor is Zijn liefde mij borg.
Ook zullen Gods wraakgezanten het schrift van
den Christus, Die ook hun Heere is, wel kunnen